

Çeviri Makale / Translated Article

Karadeniz Müzik Arşivi'ni (KARMA) Yönetmek: Temeller, Gelişmeler ve Güncel Uygulamalar¹

Managing Karadeniz Music Archive (KARMA): Foundations, Improvements, and Current Applications

Abdullah AKAT*
Özgün Arda NURAL**

Öz

2011 yılında Trabzon, Türkiye'de kurulan KARMA, Karadeniz hinterlandından görsel-işitsel arşiv malzemelerini bir araya getirmektedir. Makalede kısa tarihi, hedefleri ve dijital korumaya yönelik mevcut uygulamaları ile KARMA'nın epistemolojik ve kurumsal arka planı ve eylemlerinin tanıtılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda KARMA'da Latour'un *aktör-ağ teorisi*, Deleuze ve Guattari'nin *köksap* ve Akat'ın *odaklanma stratejisi modelinin* nasıl uyarlandığı sunulmaktadır. Ayrıca bölge müzik kültürlerinin tarihi koleksiyonlar ve yeni bağlantılar aracılığıyla ele alınmasında mikro ve makro perspektiflerin önemi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Müzik Arşivleme, Odaklanma Stratejisi, Dijital Koruma, Dijital Arşivleme Uygulamaları.

Abstract

KARMA, founded in Trabzon (Türkiye) in 2011, brings together audio-visual archival materials from the Black Sea hinterland. The goal of this article is to promote the epistemological and institutional background and actions of KARMA with its short history, objectives, and current applications for digital preservation. In this context, we will present how KARMA adapts Latour's *actor-network theory*, Deleuze and Guattari's *rhizome*, and Akat's *focus strategy model*. We will also stress the importance of both micro and macro perspectives in order to understand the music cultures of the region through historical collections and new connections.

Keywords: KARMA, Black Sea, Music Archiving, Focus Strategy, Digital Preservation.

¹ Makale başvuru tarihi: 11.05.2023, Makale kabul tarihi: 17.05.2023. Bu makale yazarlar tarafından İngilizce aslından Türkçeye tercüme edilmiştir. Makalenin original İngilizce versiyonu için bkz. Akat & Nural (2022). Managing Karadeniz Music Archive (KARMA): Foundations, Improvements, and Current Applications. *Muzikologija-Musicology*, No. 33: Sound Heritage in Ethnomusicology and Musicology, pp. 53-69; retrieved April 15, 2023, from <https://muzikologija-musicology.com/index.php/MM/article/view/57>. DOI <https://doi.org/10.2298/MUZ2233053A>.

* Prof. Dr., Müzikoloji Bölümü, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Etnomüzikoloji Programı, abdullahakat@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8045-2802.

** Öğr. Gör., Müzikoloji Bölümü & Karadeniz Müzik Arşivi, Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuarı, karma@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9236-1625.

Giris

Karadeniz Müzik Arşivi (KARMA), Karadeniz hinterlandındaki² görsel-ışitsel arşiv malzemelelerini bir araya getirmek amacıyla 2011 yılında Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nin merkezi Trabzon'da kurulmuştur. KARMA'nın çıkış noktası, ses ve görsel-ışitsel arşiv kurumlarının eksikliğinden kaynaklanan bir boşluğu doldurmak için, ilk aşamada bölgenin müziklerini toplamak, korumak ve sürdürülebilir bir şekilde aktarmak olmuştur. Enstitü içinde KARMA gibi bir birimin kurulmasına ilişkin ilk düşünceler ise, öncelikle Türkiye'deki resmî kurumlarda görsel-ışitsel arşivcilik bilincinin geliştirilmesi ihtiyacı etrafında şekillendi.

19. yüzyılın son çeyreğinde ses kaydetmek ve arşivlemek paha biçilmez bir deneyim olsa da bölgede Türk araştırmacılar tarafından yapılan ilk saha kayıtları ancak 1929 yılında İstanbul Konservatuvarı (bugünkü: İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) tarafından yapılabilmıştır.³ Daha sonra 1937 ve 1943 yıllarında Ankara Devlet Konservatuvarı (bugün: Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı) derleme gezileri düzenlemiş ve yöreden çok sayıda türkü kaydetmiştir.⁴ 1937'de Adnan Saygun, Doğu Karadeniz kıyılarında ve Gürcistan sınırlarına yakın yerlerde müstakil bir saha çalışması yaptı ve aynı yıl bir kitap yayınladı.⁵ Bunlar öncü çalışmalar olup, günümüze dek onlarca Türk araştırmacı tarafından yenileriyle devam ettirilmiştir. Ayrıca Laurence Picken (1952), Kurt Reinhard (1963 ve 1968) ve Martin Stokes (1986-1988) gibi bazı yabancı akademisyenler de Doğu Karadeniz Bölgesi'nde saha çalışması yaparak görsel-ışitsel kayıtlar topladı. Ancak elde edilen materyallerin arşivlenmesi ve korunması konusunda ciddi sorunlar yaşandı.⁶

Bu makalede KARMA'nın bu sorunları çözmeye yönelik girişimleri ve Karadeniz müzik kültürlerinin doğasının anlaşılmasına nasıl yardımcı olduğunu tartışacağız. Bu kapsamda KARMA'nın kurumsal arka planı ve faaliyetleri kronolojik olarak ele alarak yıllar içinde arşivin stratejilerini şekillendiren epistemolojik arka planını arşiv koleksiyonlarından spesifik örneklerle göstereceğiz. Bu bağlamda, KARMA'da yürütülen çalışmaların Bruno Latour'un *aktör-ağ teorisi*, Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin *köksap* ve Abdullah Akat'ın *odaklanma stratejisi modelini* nasıl uyarladığını sunacağız ve bölgenin müzik kültürlerini anlamak için hem mikro hem de makro perspektiflerin önemini vurgulayacağız.

KARMA Nedir?

KARMA 2 yıllık⁷ bir proje olarak tasarlanmış ve Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ)⁸ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje ekibi; Abdullah Akat yürütücülüğünde, Beyhan Karpuz (uzman kütüphaneci) ve Mustafa Aydın (Karadeniz halk müziği ve dansları uzmanı) 3 akademisyenden oluşturulmuştur. Projenin ilk etabında arşivin fiziki altyapısı oluşturulmuş, bu altyapı gerekli teknik cihaz ve yazılımlarla donatılmıştır.⁹ Materyallerin dijitalleş-

² Karadeniz hinterlandı veya kültür havzası, Balkan, Kırm, Azak, Hazar, Kafkas ve Anadolu coğrafyaları ile ilişkileri olan çok geniş bir alan olarak tanımlanabilir.

³ İstanbul Konservatuvarı tarafından gerçekleştirilen 4. derleme gezisidir ve bu gezi Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesini kapsamıştır. Bölgedeki bu ilk derleme çalışmasına katılan önemli Türk müzikologlarından Mahmut Ragıp Gazimihal, aynı yıl gözlemlerini ve saha notlarını önemli belgelerle birlikte yayımlamıştır (Gazimihal, 1929).

⁴ Bu gezilerin başında Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi Şefi Muzaffer Sarsözün vardı. Sarsözün ve sahadaki ortaklarından Halil Bedii Yönetken bu saha çalışmalarına ilişkin notlarını 1940'larda yayınlamıştır.

⁵ *Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü, Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malumat*, 1937.

⁶ O dönemde toplanan bu kayıtların bir kısmı Ankara ve İstanbul'daki arşivlere konulmuş, ancak akademisyenlerin erişimine açık olmaması, daha da kötüsü önemli bir kısmı ne yazık ki günümüze ulaşmamış, taşınamamıştır.

⁷ Daha sonra proje destek süresi kurul tarafından 3 yıla çıkarıldı.

⁸ 2018 yılında Türkiye'deki üniversitelerin yeniden yapılanmasından sonra KARMA, Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'na devredilmiştir.

⁹ Projede görev alan araştırmacılar için konservatuvar bünyesinde bir çalışma alanı ve DigiLab ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde çok kullanışlı bir oda düzenlenmiştir.

tirilmesine ve dijital korumaya odaklanan ve temel koleksiyonları sistematize eden iki çalışanın sağlanmasının ardından arşiv resmi olarak 2014 yılında açılmıştır. Bu süre boyunca proje ekibi aynı zamanda akademisyenler, koleksiyonerler, diskofiller, vb. bölgenin farklı bölümleriyle ilgili kayıtları toplamak, yeni saha çalışmaları düzenlemek ve mevcut tarihi koleksiyonlardan ve/veya müzik piyasası kayıtlarından görsel-işitsel materyalleri dijitalleştirmek ve/veya kopyalamak için iş birliği içine girmiştir.

Bu araştırma faaliyetleri büyük ölçüde Abdullah Akat'ın Doğu Karadeniz Bölgesi müziğindeki değişim sürecini (b)aşsal düşünce çerçevesinde incelediği doktora tezinden (2002-2010) kaynaklanmıştır (Akat, 2010). Akat'ın belirttiği 24 alan bir anlamda arşivdeki koleksiyonların temelini oluşturmuştur (Akat, 2010). Bu koleksiyonlar batıda Ordu ilinden başlayıp doğuda sahil şeridinde Gürcistan sınırına kadar devam etmektedir. Bölgenin kültürel özelliklerinden kaynaklanan bu sınıflandırma, vadi yerleşimlerinin yanı sıra bölgesel konum, demografik yapılar, etnik topluluklar, doğal ve coğrafi koşullar¹⁰ ve elbette fail/eyleyenler doğrultusunda analiz edilir. Farklı arşivlerden ve saha çalışmalarından elde edilen eski/yeni tüm materyaller bu modele göre koleksiyonlara dahil edilirken, bu alanlar dışında toplanan tüm veriler önce ayrı bir yerde saklanmış, ardından aynı kuramsal yaklaşımla analiz edilerek gruplandırılmıştır. Bu şekilde oluşturulan yeni gruplar zaman içinde ya yeni bir koleksiyona dönüşmüş ya da 'ağ'ların ilişkilendirilmesinde tamamlayıcı kaynaklar olarak kullanılmaya devam etmiştir. Arşivin epistemolojik arka planı, Bruno Latour'un (De Tarde'dan türeyen) makro yapıları mikro yaklaşımlar geliştirme fikri etrafında yapılandırılmıştır (Latour, 2002, s. 9). Latour'un *aktör-ağ teorisi* (ANT) "aktörlere dünya inşa etme kapasitelerinin apriori bir tanımını dayatmadan onlardan öğrenmek için çok kaba bir yöntemdir" (Latour, 1999, s. 20). Sosyal bilimcilerin "mikro düzey" (yani yüz yüze etkileşimler, yerel alanlar, katılımcılar, eyleyen, birey vb.) veya "makro düzey" (yani toplum, normlar, değerler, kültür, yapı, sosyal bağlam vb.) üzerinde yoğunlaşabilen eşit derecede güçlü iki tür tatminsizliği arasında gidip gelmeyi ifade etmektedir. ANT, her zaman bu tatminsizlikler arasında bir şeyleri kaçırdıkları sonucuna varan sosyal bilimcilerin sonraki bakış açılarındaki değişimin hareketine odaklanır (Latour, 1999, s. 16-17). Bu nedenle, "ANT basitçe bu iki tatminsizliğe dikkat çekmenin bir yoludur, tekrar üstesinden gelmek ya da sorunu çözmek için değil, onları başka bir yerde takip etmek ve bu iki zıt hayal kırıklığını mümkün kılan koşulları keşfetmeye çalışmaktır" (Latour, 1999, s. 17).

Karadeniz, küçük alanlarda birçok farklı topluluğu barındıran bir bölgedir. Bu nedenle farklı toplulukların müzik kültürlerine hangi düzeyde bakılırsa bakılsın mutlaka bir diğerine sızar. KARMA'nın Akçaabat-Düzköy ya da Maçka koleksiyonlarındaki bazı icra biçimleri buna örnek olarak gösterilebilir. Rum ve Türk topluluklarının farklı müzik kültürleri içerisinde ortaklık oluşturan birçok ağ kümesi vardır. Kemeçe, davul ve zurna "horon" oyununa eşlik eden başlıca çalgılardır, ancak bu çalgılar farklı tarzlarda çalınabilir. Ancak tüm bu çalgısal, melodik ve ritmik özellikler yüzlerce yıldır farklı köklerden gelen ya da çok sayıda anonim fail/eyleyenler tarafından şekillendirilmiştir. Dolayısıyla bölgedeki bu müzik kültürlerinin doğasının tanımını, belirsiz köklerden kaynaklandığı iddia edilen zorlama yaklaşımlardan ziyade, bu toplulukların her birini birbirine bağlayan ve zaman içinde dönüştüren aktör ağları üzerinden açıklamak çok daha tatmin edici olacaktır. Kabile topluluklarından günümüz toplumlarına evrilen toplulukların her birinin yerel kültürde payı olduğunu kabul etmek, o kültürün varlığını sürdürebilmesi için bir ön koşul olarak değerlendirilmelidir. Bu farklılıklar aslında hayatta kalmamızı sağladığı için her bir deneyime tüm açılardan bakmak gerekir (Said, 2004, s. 76). Sürecin analizi kökene

¹⁰ Bölgenin topografyası, hava durumu, bitki örtüsü ve biyotasi, kıyı ve dağlık (yüksek iç kesim) bölge olmak üzere iki kısma ayrılabilir.

odaklanmamızı gerektirmese de insani ya da insan dışı ilişkilere hayat veren unsurlardan oluşur; dolayısıyla "değişim" olarak adlandırılan eylemler daha fazla düşünmeyi gerektirir.

Bu bağlamda Latour (2005) aktör türlerini açıkladıktan sonra insan olmayan failleri ve eylem sürecine katılan objeleri tanımlar. Onun söylemini müzik çalışmaları açısından düşünürsek, aktör gündelik yaşam pratiklerinden türetilir; öte yandan bir çalgı, bir âşık, bir makam, bir ritüel, bir konser ya da bir besteci de aktör olarak tanımlanabilir (Akat, 2010). KARMA koleksiyonlarının¹¹ da gösterdiği gibi, bir yayla bile önemli bir aktör (fail/eyleyen) haline gelebilir. Örneğin Kadirga Yaylası, geniş bir alana yayılmış birçok topluluğun müzik ve dans kültüründe belirleyici bir etkiye ve aktör rolüne sahiptir. Trabzon'un Maçka ve Ağasar vadilerini, Giresun'un Harşit vadisini ve Gümüşhane'nin Torul ilçesini dağ silsilesinin arka yamaçlarında bir araya getirir. Kadirga Yaylası, yüzlerce yıldır süregelen yaylacılık geleneği ve yayla şenlikleri ile yukarıda bahsedilen tüm alanları yavaş yavaş dönüştürmüştür.

Öte yandan, ağ ne topluma ne de yapıya karşılık gelir. "Ağ" kavramı, Deleuze ve Guattari'nin *köksapı* gibi dönüşümlere gönderme yapar ve kelimenin popüler anlamından (deformasyonsuz ulaşım veya her bilgi parçasına anında, aracısız erişim) tamamen farklıdır (Latour, 1999, s. 15), Herhangi bir yerden aniden ortaya çıkan ve ortaya çıktığı yerle orijinal bir bağlantısı olmadan yeni ağlar kuran ilişkileri ima eder (Deleuze ve Guattari, 1987). Bu noktada KARMA, kökenden ziyade tekrar ve taklit yoluyla değişen ilişkilere ve bunların gündelik hayat pratiklerindeki yansımalarına odaklanmaktadır. Dolayısıyla KARMA'nın misyonu, Doğu Karadeniz Bölgesi müziğinin değişim süreçlerine ışık tutacak kaynakları bir araya getirmek ve "aktör" ve "ağ" hareketini hem ayrı ayrı hem de birlikte takip etmek olmuştur.

Karadeniz müziğine ilişkin ilk görsel-işitsel arşivi oluşturmak üzere tasarlanan KARMA'da, iki yıllık süre zarfında Türkiye'deki kurum ve kişiler tarafından sahada kaydedilen koleksiyonların önemli bir kısmı toplanmıştır. Bunlar arasında Radyo Arşivi, İstanbul Konservatuvarı, diğer üniversitelerin arşiv ve kütüphanelerinden kopyalanan çok sayıda koleksiyon vardır. Ayrıca Remzi Bekar, Hasan Sözeri, İbrya Özkan Melaşvili, Ali Genç, Şevket Köroğlu ve Hakkı Bıyıklı gibi bölgenin çeşitli yerlerinden onlarca önemli müzisyenin (veya aile üyelerinin) hazırladığı bireysel kayıtlar ve diskografiler de arşive dahil edilmiştir. Bu ilk etapta KARMA bölgede hedeflerini gerçekleştirmiş gibi görünse de müzik arşivciliği alanında dünyadaki standart uygulamalardan büyük ölçüde yoksundu. Bu nedenle her anlamda geliştirilmesi ve genişletilmesi gerekmektedir.

Genişleyen Ağlar ve İlk Çevresel Bağlantılar

Tıpkı Deleuze ve Guattari'nin *köksap* anlayışı gibi, yerel kültürel ürünler de her ortamda koksulsuz olarak ortaya çıkan ölçülemez zenginlik ve sorgulanamaz niteliklerle karakterize edilir. KARMA'nın temel amaçlarından biri, kültürel etkileşim ve değişimleri analiz etmek açısından ne kadar karmaşık görünürlerse görünsünler, yerel kültür ürünlerini tüm farklılıklarıyla bir araya getirmek olmuştur. Bu anlayışla, oluşturulan sayısız ağın izi sürülerek aslında insanları birleştiren farklılıklar vurgulanmıştır. Ayrıca farklılıkların tanımlanması ve birbirleriyle ilişkilendirilmesi sağlanmıştır.

Arşiv envanterini oluşturan tarihsel ve güncel görsel-işitsel kaynaklar, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde oluşan ağların giderek Karadeniz'in farklı bölgelerine doğru genişlediğini göstermeye başlamıştır. Örneğin 2012 yılında Kırım ile Doğu Karadeniz Bölgesi arasındaki ilişkilerin araştırılması ihtiyacı doğmuştur (detaylı bilgi için bkz. Akat, 2012). Bunu aynı yıl Balkanlar'a ve

¹¹ Abdullah Akat, Hakkı Yılmaz, Abdurrahman Erdoğan, Şenol Bıyıklı tarafından toplanan bazı özel KARMA koleksiyonlarına bakınız.

2013'te Kafkasya'ya yönelik ilk çevresel bağlantılar takip etmiştir. Bu bağlantıların gelişmesi, KARMA projesi üzerinde çalışan araştırmacıların bu bölgelerdeki ilk kayıtlardan bu yana oluşan tarihi kaynaklara olan ilgisini arttırdı. Karadeniz ve çevresindeki müzik çalışmalarını üzerine görsel-işitsel kayıtlarla yapılan ilk etnografik araştırmalar yirminci yüzyılın hemen başında Almanya, Macaristan ve Rusya gibi ülkelerden araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir.¹² Dolayısıyla, dünyanın en eski ses belleklerini barındıran fonogram arşivlerini ziyaret etmek ve çevresel etki yaratan ağları anlamak için kayıtları incelemek gerekiyordu. Bu fonoarşivlerde araştırmalar yapılmış ve mümkün olduğunca çok malzeme KARMA'ya aktarılmıştır.

Abdullah Akat bu süreçte Avrupa arşivleriyle ilişki kurmanın yollarını bulmak için yeni bir proje hazırladı. Önerisi TÜBİTAK tarafından desteklendi ve 2013-2014 yıllarında Berlin Fonogram Arşivi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. Bu süre içerisinde Berlin'de 1963 ve 1968'de Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kurt Reinhard tarafından kaydedilen çok sayıda görsel-işitsel malzeme buldu ve 1909'dan¹³ beri birçok bilim insanı tarafından kaydedilen Karadeniz hinterlandından çok daha fazla koleksiyon¹⁴ üzerinde incelemeler yaptı (Akat, 2015). Bu çalışma, Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesi ve tüm Karadeniz çevresinde yaşayan toplulukların ve günlük yaşamlarındaki müzik pratiklerinin oluşum ve dönüşümlerinin ortaya konulabilmesi tarihsel, sosyal ve kültürel bağlar açısından incelenmesi gerektiğini göstermiştir. Akat'ın çalışması, Karadeniz'in bir aktör olarak çevresi için ne kadar önemli olduğunu ve kültürel mobilizasyona ve kültürler arası etkileşime ne denli katkıda bulunduğunu da vurgulamıştır. Akat, bunun ardından diğer bazı Avrupa arşivlerini de ziyaret ederek yabancı kurum ve arşivlerle KARMA adına yeni ilişkiler kurmaya çalıştı. Sonuç olarak arşiv, Karadeniz'in farklı bölgeleri arasındaki bağlantıları keşfetmek için uygun bir veri sağlayıcıya dönüştürülmüş oldu.

İşbirliğine Dayalı Deneyimler

Arşiv koleksiyonlarının geliştirilmesindeki önemli hususlardan biri eğitim, teknoloji, araştırma ve yönetim alanlarında iş birliği stratejisidir. KARMA, Türkiye'de ve yurt dışında kamu ve özel sektördeki kurumsal ortakları, sivil toplum kuruluşları ve bireylerle çok sayıda işbirliğine dayalı faaliyetler gerçekleştirmiştir.

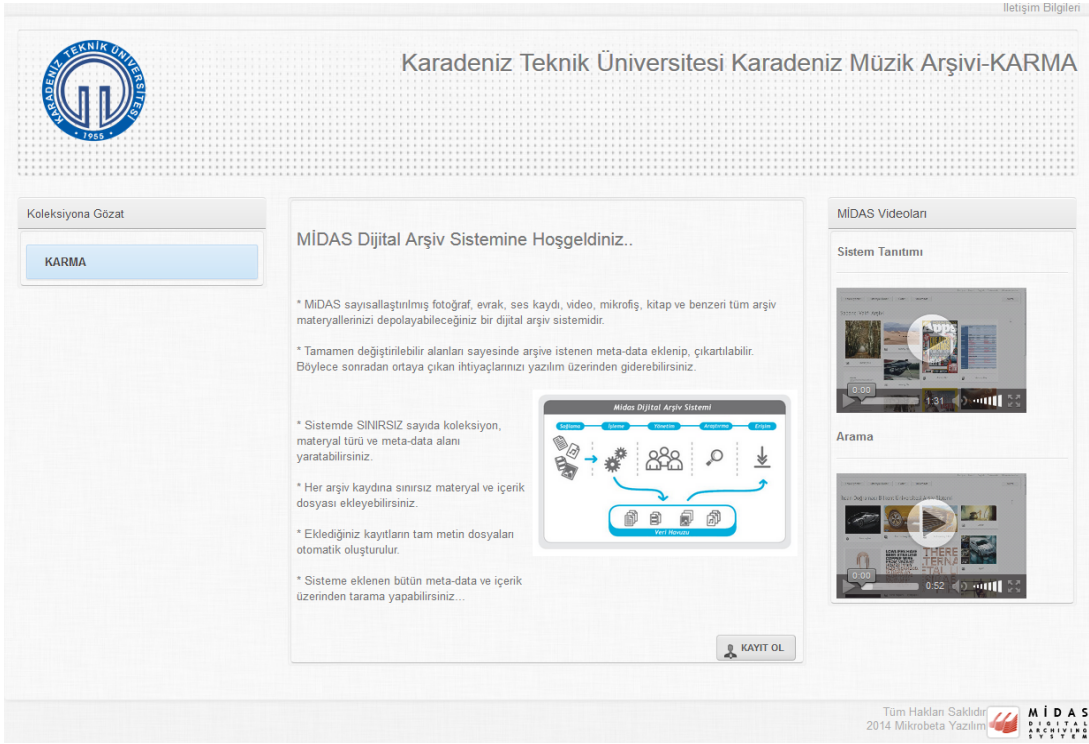
2013 yılında Berlin Fonogram Arşivi ile eğitim alanında ilk iş birliği yapıldı. KARMA proje ekibinden Beyhan Karpuz, arşiv materyallerinin kataloglaması ve arşiv koleksiyonları için veri ağacı hazırlanması çalışmaları için Berlin'e davet edildi. Bu iş birliğinden sonra, KARMA'nın dijital tabanında bulunan veri giriş alanlarının güncellenmesi, web tabanlı yazılımın sekmeleri gibi bazı yapısal özellikler yeniden düzenlendi.¹⁵

¹² Ayrıca, Balkan ülkelerinde Osmanlı döneminin sonlarında ve daha sonra genellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda önemli tarihi kaynaklar toplanmıştır. Örneğin, Kuzeydoğu Bulgaristan ve Dobruca'dan, Bulgaristan Bilimler Akademisi Sanat Araştırmaları Enstitüsü'nde çok sayıda kayıt bulunmaktadır. Bir başka örnek olarak, Tiflis Devlet Konservatuarı Arşivi, Gürcistan ve Kafkasya'nın farklı bölgelerinden saha kayıtlarını (ilk kayıt 1907'de yapılmıştır) muhafaza etmektedir.

¹³ Örneğin Adolf Dirr (1867-1930), 1909-1914 yılları arasında Kafkasya'da kaldığı dönemde yaptığı araştırmalar sırasında fonografla 38 silindiri kaydetmiştir. O dönemde Münih Etnoloji Müzesi'nde çalışan Dirr, 1914 yılında bu silindirden 31 tanesini Berlin'e göndermiştir. Kayıtlar 1909 yılından itibaren Abhaz, Laz, Mingrel, Oset, Svan, Tatar, Azeri ve Türk topluluklarından elde edilmiştir. Bu 31 silindirde 37 parça bulunmaktadır ve bu parçaların 15'i Tatarlardan, 9'u Abhazlardan, 5'i Osetlerden, 2'si Svanlardan, 1'i Türklerden, 1'i Mingrellerden ve 1'i Lazlardan derlenmiştir. Bu koleksiyonun önemi, bu toplulukların Kafkasya'dan sonra ikinci büyük yerleşim yerinin Anadolu olması ve çoğunun Doğu Karadeniz Bölgesi ile kalıcı ilişkilerinin bulunmasıdır. Kafkasya'da yaşayan ve Doğu Karadeniz Bölgesi ile dağılım ve göç alanları bakımından önemli etkileşimleri olan bu toplulukların müzik kültürü halen yaşamakta ya da izleri görülebilmektedir.

¹⁴ Bunlar toplam 63 koleksiyondan oluşuyor ancak Akat, araştırması sırasında KARMA'nın mevcut koleksiyonlarından yola çıkarak fail/eyleyen ağı üzerinden izlenebilen 9 koleksiyona odaklandı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akat, 2015.

¹⁵ 2012-2016 yılları arasında KARMA, Türkiye'de MikroBeta firması tarafından geliştirilen Midas Dijital Arşivleme Sistemini kullandı (Şekil 1). KARMA ekibi, kullandığı Midas menüsü üzerinde de çalışmış ve çözüm ortağı ile birlikte sistemi kendi ihtiyaçlarına göre geliştirip revize etmiştir.

Şekil 1. KARMA web tabanlı dijital arşivleme sistemi, MİDAS.

KTÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve Kütüphane Hizmetleri Daire Başkanlığı, sunucu ağı, sistem yönetimi, iklimlendirme, restorasyon, koruma ve geri dönüşüm uygulamaları oluşturmak ve geliştirmek için KARMA ile iş birliği yaptı. Proje bütçesine ek olarak Devlet Konservatuarı ve KTÜ Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nın iş birliği ile çalışma odaları, sayısallaştırma laboratuvarı, kayıt stüdyosu, kesintisiz güç kaynakları vb. gerekli tesis ve ekipmanların bir kısmı sağlandı.

Arşivin altyapı sorunlarının tamamlanmasının ardından bu iş birlikleri birçok ortak araştırma faaliyeti ve proje ile devam ettirildi. İlk uluslararası ikili işbirliği anlaşması 2014 yılında Tiflis Devlet Konservatuarı ile imzalandı. Bu anlaşma temel olarak arşiv malzemelerinin paylaşılması, yeni saha çalışması projelerinin hazırlanması, sayısallaştırma çalışmaları, deneyim alışverişi vb. konuları içermektedir. Bu kapsamda Türk ve Gürcü araştırma ekipleri 5 yıllık süre içerisinde pek çok karşılıklı saha çalışması, akademik ziyaretler, öğretim hareketlilikleri, geleneksel müzik ve dans etkinlikleri, atölye çalışmaları ve ortak yayınlar gerçekleştirmiştir.

2014 yılından bu yana koleksiyon geliştirme, dijitalleştirme, koruma, sergileme gibi arşiv çalışmalarının yanında KARMA birçok ortakla birlikte sempozyumlar, paneller, çalıştaylar, Karadeniz Müzik ve Dans Günleri vb. etkinlikler de organize etmiştir. Bu eşsiz ortak deneyimler sayesinde KARMA'nın sadece ayakları üzerinde durarak temellendirilmesi değil, aynı zamanda istikrarlı bir şekilde büyümesi ve farklı yabancı kaynaklardan elde edilen eski ve yeni görsel-ışitsel arşiv malzemeleriyle kapsamının büyük ölçüde genişletilmesi sağlanmıştır.

KARMA Üzerinden Karadeniz Müziğine Odaklanmak

Karadeniz, hinterlandında birçok tarihsel ve kültürel katman ve mevcut bazı ortak gelenekler olmasına rağmen, genellikle tarihinde birçok karşıtlık barındıran rekabetçi bir alan olarak tanım-

lanmaktadır (Aydın, 2020, s. 12). Bu önyargı nedeniyle Karadeniz’le ilgili pek çok alanda iş birliği yapmak kolay bir iş değildir. Ancak KARMA, her şeye rağmen bu olumsuz algıyı değiştirmeye ve ilgili coğrafyaları, toplulukları, müzik ve dans gibi yerel kültür ürünlerini birbirine bağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla arşivin kuruluşundan bu yana amacının ve epistemolojik arka planının evrildiği ve bizim de Karadeniz müziğini yeniden düşünmek zorunda kaldığımız söylenebilir.

Öte yandan Akat, yakın zaman önce yayınladığı “Karadeniz Müziğini Yeniden Düşünmek: Mikro ve Makro Perspektifler” başlıklı makalesinde şunları soruyordu: “Karadeniz müziği çalışmalarını bugüne kadar neden müzik çevreleri ve akademisyenler tarafından ilişkilendirilmemiş, birlikte çalışılmamış, karşılaştırılmamış ve tartışılmamıştır? Karadeniz müziğini tanımlayabilir ve Karadeniz çevresindeki müziklerin ortak özelliklerinden bahsedebilir miyiz?” (2021, s. 230) Akat buna istinaden, Karadeniz’in siyaset, ilgisizlik, ekonomi ve daha da önemlisi mevcut ve dondurulmuş çatışmalar nedeniyle iletişimsiz bir atmosfere sahip olduğunu, bu nedenle bölgedeki siyasi sınırların hiçbir zaman aşılamadığını vurgulamış; ancak Karadeniz bölgesinde kültürel sınırlar ile siyasi sınırların oldukça farklı şekillerde tanımlanabileceğini savunmuştur.

Bu görüşü destekleyecek şekilde son zamanlarda bölgede çok sayıda görsel-ışitsel malzeme toplanmış, yeni arşiv projeleri ve yayınlarla bu deniz-çevresi kültürüne ışık tutacak bazı öncü adımlar atılmıştır. Örneğin Jim Samson, Karadeniz’in çeşitli yerlerinde saha çalışması yaptı ve “Black Sea Sketches” (Samson, 2021) adlı kitabında Karadeniz hinterlandının müziğini ilk kez kapsamlı bir şekilde anlatmaya çalıştı. Diğer bazı birbirinden bağımsız çalışmalar da farklı bakış açılarına ilham verdi; örneğin: Doğu Karadeniz Bölgesi ile Kırım Arasındaki Sosyal ve Kültürel Etkileşimler (Akat, 2012); Karadeniz Havzasında Müzik Çalışmaları ve Kültürel İşbirliği Potansiyeli (Akat, 2020); Ancient Theatre and Performance Culture Around the Black Sea (eds. David Braund, Edith Hall ve Rosie Wyles, 2019). Ayrıca, önemli bir gelişme olarak bölgede yeni görsel-ışitsel projeler oluşturuldu.¹⁶

Bu noktada hem ilk proje olması hem de bir araştırma arşivi olarak özgün bir arka plan sunması açısından KARMA’nın rolünü anlatmak gerekmektedir. Latour’un yaklaşımına göre incelenen ve kataloglanan ağların boyutlarının KARMA içerisinde genişletilmesi, genişleyen ağların kesişen kümelerle dönüşmesi ve kesişen kümelerin ortak alanlarına ilişkin çalışma ve veri eksiklikleri yeni bir yaklaşımı zorunlu kılmıştır. Bu yeni yaklaşım ihtiyacı 2014 sonrasında yürütülen ortak araştırma faaliyetleri ile giderek daha da belirgin hale gelmiştir. Aynı dönemde Akat, konservatuvardaki lisans öğrencileri için “Müzik Arşivciliği” başlıklı bir ders modülü tasarladı ve öğrencilerinin bir kısmı arşivsel konularda bilgi edinmek ve pratik yapmak için arşivin DigiLab’ında da çalışıyordu. Bu dersler sırasında Akat, odağını alan araştırmasından kesişim kümelerine doğru genişletti ve aynı zamanda alana hem tarihsel kaynaklardan hem de kişisel deneyimlerden yola çıkarak mikro bir perspektiften yaklaşılmaya başladı. Bu onu bir tür “odaklanma stratejisi”¹⁷ benimsemeye teşvik etti. Akat bu terimi etnomüzikolojik araştırmalara uyarladı ve 2015 yılından itibaren KARMA aracılığıyla arşivlemede odaklanma stratejisi modelini kullandı. Onun yaklaşımına göre:¹⁸

¹⁶ KARMA’nın yanı sıra OLKAS Projesi’ni hatırlatmak gerekir: “Ege’den Karadeniz’e – Doğu’nun Deniz Yollarında Orta çağ Limanları” (2012-2013), “Polifoni Projesi – Bilinmeyen Ukrayna” (Müzik Folklorunun Çevrimiçi Bir Arşivi) (2018), Müzik, Tiyatro ve Güzel Sanatlar Akademisi, Moldova “Moldova Cumhuriyeti’nin Müzikal Mirası (Folklor ve Kompozisyon): Güncelleme, Sistemleştirme, Dijitalleştirme Projesi” (2015-2019).

¹⁷ Bir tür rekabet stratejisi olan odaklanma stratejisi, genellikle pazarlamada kullanılan bir terimdir; Michael Porter’in (1980) arketip üç stratejisinden biridir ve belirli bir alıcı grubunun ihtiyaçlarına diğer tüm rakiplerden daha iyi hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Porter’a (1980, 294-295) göre, korunan niş, küresel veya ulusal odaklanma gibi rekabet etme yollarından biridir: “Odaklanma stratejisi her zaman elde edilebilecek toplam pazar payı üzerinde bazı sınırlamalar anlamına gelir” (Porter, 1980, 40) ve niş bir pazarın tanımlanmasını ve bu pazarda benzersiz bir ürün veya hizmetin piyasaya sürülmesini ifade eder. Dolayısıyla, bir şirket odaklanma stratejisi kullanıyorsa, coğrafi pazarlara veya belirli bir müşteri grubuna odaklanabilir.

¹⁸ Bu alıntı Akat’ın ders notlarından derlenerek hazırlanmıştır ve daha önce yayınlanmamıştır.

Karadeniz ve dünyadaki tüm alanlar, deniz ve hava sahaları da dahil olmak üzere, devletlerin siyasi rekabet alanı içerisindedir. Bu rekabet alanları kültür üzerinden farklı şekillerde ortaya çıkmakta ve özellikle yerel kültürel ürünlerin sahiplenilmesinde kendini açıkça göstermektedir. Burada yapılması gereken küresel ve ulusal stratejileri aşarak yerele daha fazla odaklanmaktır. Bunun için de her türlü ikilemi, çelişkiyi, karamsarlığı ve spekülasyonu bir kenara bırakmak gerekir. Kültürel geçmişlerde ve müzik pratiklerinde farklılıkları tereddüt etmeden yakalamak, nişi keşfetmemizi sağlar. Bundan sonra yerel kültür ürünlerindeki nişi korumak, anlamak ve ağların bağıntılarını tanımladıktan sonra alana yeniden odaklanmak gerekir. Yeniden odaklanmada belirleyici olan, ağların nasıl genişlediğinin ve farklı ağların nerede kesiştiğinin izini sürmektir. Kesişen ağlar çok sayıda ve çeşitli olabileceği gibi simetrik ya da asimetrik de olabilir. Bu durumda farklılıklar kadar benzerlik ve aynılık faktörleri de dikkate alınmalıdır. Öte yandan, yeniden odaklanma rastgele olmamalıdır; her yere odaklanmak bir araştırmacı için çok fazla zaman kaybı anlamına geleceğinden, yeniden odaklanma amaca ve ağ analizine dayalı olmalı ve odaklanma durumu gerektiğinde tekrarlanmalıdır. (Akat 2015, Ders Notları)

Akat'ın odaklanma stratejisi modeli üzerinden KARMA'daki ilk uygulama, önceki çalışmalar ekseninde belirlenen ağların kesişim alanlarından veri toplanmasıyla başladı. Bu kapsamda, işbirliği yapılan ortaklarla yeni saha çalışması projeleri düzenlemek ve arşiv verilerini paylaşmak gibi faaliyetler hem Türkiye'de hem de Karadeniz çevresinde yaygınlaştırıldı. Dolayısıyla arşivin başlangıçtaki temel stratejisi olan ve daha çok farklılıklara odaklanan mikro bakış açısı, ağların kesişim alanlarına yönelik odaklanma stratejisi ile farklı bir boyuta taşındı. Bunun sonucunda KARMA, Karadeniz kültür havzasındaki belirli alanlarda makro perspektiflerin kullanılması için uygun bir zemin sağlamaya başladı. Böylece adım adım Karadeniz müziği çalışmalarında mikro ve makro perspektiflerin¹⁹ birlikte kullanılabilmesi bir yapı oluşturulurken, değişimi yücelten ilişkilere odaklanma ilkesi kesintiye uğramadan sürdürülmüştür. Bu bağlamda KARMA aracılığıyla Karadeniz müziğini yeniden düşünmenin yolu açılmış, farklı yeni yaklaşımlar için taze bir zemin hazırlanmış oldu. Çünkü arşiv koleksiyonlarında, bugün aynı bölgelerde unutulmuş ya da kullanılmayan ezgiler üzerinden Karadeniz'in etnomüzikolojik geçmişi hakkında bize fikir verebilecek çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Ayrıca bu materyallerin bir kısmı, ilgili bölgelerin geçmişinde toplulukların kültürel dönüşüm süreçlerine ilişkin analizler yapılmasına da olanak sağlamaktadır. Bölgeden bölgeye pek çok karakteristik özellik olsa da arşiv koleksiyonları bize Karadeniz kültür havzasında çalınan çalgılar, ezgiler, motifler, ritim yapıları ve dil özellikleri açısından önemli benzerlikler olduğunu da göstermektedir. Öyle ki, aynı ezgilerin bazen aynı ve/veya farklı isimlerle, bazen de aynı ve/veya farklı konu ve/veya içeriklerle ilgili coğrafyalarda yayılabildiği görülebilmektedir.

Örneğin, Adolf Dirr'in Kafkasya 1909-1914 koleksiyonunda bulunan bir şarkı "Hasan"ın hikâyesini konu eder. Aynı hikâyeyi benzer bir ezgiyle Prusya Kraliyet Fonografi Komisyonu Birinci Dünya Savaşı Esirleri Kayıtları 1915-1918 koleksiyonunda da bulabiliriz, burada bir Kırım Tatar esiri şarkıyı neredeyse aynı sözlerle söylemektedir. Ve son olarak, bu halk şarkısını Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Arşivi koleksiyonunda ve TRT Türk Halk Müziği Repertuarında "Drama Köprüsünü Gece mi Geçtin?" adıyla görürüz ki bir Rumeli²⁰ türküsü olarak kayıtlara geçmiştir. Türkü, Anadolu'nun dört bir yanında da söylenmekte ve halk genellikle bu hikâyeyi bazı farklı varyantlarıyla bilmektedir. Bu türkü, KARMA aracılığıyla Karadeniz'in dört bir yanındaki ağların izlerinin nasıl takip edilebileceğinin sadece bir örneğidir. Bu bağlamda KARMA bize Karadeniz müziğine hem geniş hem de dar bir perspektiften odaklanma fırsatı sunmaktadır.

¹⁹ Akat'a göre, Karadeniz müziği çalışmalarında mikro ve makro perspektifler önce birbiri ardına, sonra da birlikte ele alınmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akat 2021.

²⁰ Osmanlı İmparatorluğu'nda 14. yüzyıldan itibaren Balkanların güneyine verilen isimdir.

Güncel Uygulamalar

Walter Benjamin'in kültürel-tarihsel yöntemi, medya kuramcısı Jussi Parikka'nın Medya Arkeolojisi'nde belirttiği gibi, "modernitenin yavaş yavaş ortaya çıkışının çok katmanlı bir kazısı için atık, moloz ve yıkıntıları başlangıç noktası olarak alır" (2012, s. 90). Dolayısıyla görsel-işitsel arşivler, görsel-işitsel kaydın ilk günlerinden bu yana zaman içinde biriken bu "atık" yığıllarını aktaran son derece değerli medya depoları ve modern bellek kurumları olarak tanımlanabilir. Aslında, zamanın anıtları olarak müzik arşivleri, birçok tarihsel çalışmanın örtük başlangıç noktasıdır. Bu önemlerine rağmen, birçok az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkede uzun süre neredeyse göz ardı edilmiş veya kurumlar ve hatta etnomüzikologlar tarafından genellikle arka plana atılmışlardır.

KARMA'nın çalışmaları 2018 yılında eşi benzeri görülmemiş bir şekilde kesintiye uğramıştır. Süreç aslında 2016 yılının ikinci yarısında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin bölüneceğine dair yoğun söylentilerle başlamıştı. Bir süre sonra, 2017 yılında bütçe kısıtlamaları nedeniyle Midas Dijital Arşiv Yazılımı ile yapılan anlaşma iptal edildi. KARMA, web üzerindeki dijital verilerini kaybetmekle karşı karşıya kaldı ve yeni bir arşivleme yazılımı satın almak mümkün olmadığı için tüm çevrimiçi veri tabanı çalışmalarını durdurmak zorunda bırakıldı. Ve nihayet Mayıs 2018'de Karadeniz Teknik Üniversitesi resmen ikiye bölündü ve Devlet Konservatuarı (dolayısıyla arşiv de) yeni kurulan Trabzon Üniversitesi'ne bağlandı.

Yeni üniversitenin ilk ayları belirsizliklerle geçti. KTÜ'de konservatuar ve merkez kütüphanenin farklı yerleşkelerde bulunması ve bölünme sonrası bu iki birimin farklı üniversitelere bağlanması nedeniyle arşivin sadece eşyaları değil, çalışma odaları, teknik donanımı ve hatta çalışanları da üniversiteler arasında paylaştırıldı. 2019 yılı başında ise Konservatuar binasının yeni üniversitenin rektörlüğüne dönüştürülmesi nedeniyle arşivin basılı koleksiyonları da yer sorunu sebebiyle dışarıda yersiz bırakıldı. Koleksiyonlar, ancak 2019 yazında Trabzon Üniversitesi'nde âtil bir alanın yeniden yapılandırılmasıyla bir araya getirilebildi.²¹ Böylece en azından KARMA'nın koleksiyonları hayatta kalmış ve arşivin fiziksel altyapısı yeniden kullanışlı hale getirilmiş oldu. Ancak bu girişimler, geçerli bir dijital arşiv sisteminin yeniden kurulması ve arşivin veritabanının transfer edilmesi için yeterli olamadı. Akat, 2019'un son çeyreğinde arşivdeki ve konservatuardaki tüm görevlerinden ayrılarak İstanbul Üniversitesi'ne geçti ve ardından KARMA'nın sorumluluğunu Nural üstlendi.²² Akat o dönemde arşivin gelecek hedeflerini de Nural'a devretti, buna göre kaybolan dijital varlıkların kurtarılması, gerekli çalışanların yeterli düzeyde sağlanması, kesintiye uğrayan uygulamaların sürdürülmesi, yeni saha çalışmalarının desteklenmesi, araştırma projelerinin hazırlanması, yeni uluslararası ortak faaliyetlerde yer alınması ve profesyonel ilişkilerin geliştirilmesi öncelikler haline geldi. Ve bu öncelikli hedefler 2020 yılının ikinci yarısından itibaren Trabzon Üniversitesi'nin sağladığı imkânlar dâhilinde yapılmaya başlanabildi. Bu süreçte öncelikle dünyada bilinen dijital müzik arşivleme standartlarına uygun yeni bir sistem oluşturulması ve farklı materyal türleri için dijitalleştirme süreçlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, dönüştürülen arşiv malzemelerinin depolanması ve dijital olarak korunması için mevcut tekniklerin geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıktı.

Dijital koruma, üzerinde uzlaşmış ilkeler ve sonuçlar bütünüdür. Bu nedenle korunacak dijital materyalin öngörülebilirlik, kapsamlılık, birlikte çalışabilirlik, etkileşimlilik ve

²¹ Bu gelişme Hasan Karal (Rektör Yardımcısı) ve Arda Nural'ın öncülüğünde olabilmıştır. Abdullah Akat (dönemin Devlet Konservatuarı Müdürü) ve KTÜ Merkez Kütüphanesi Müdürü arasında yapılan uzun görüşmelerin ardından, KTÜ'de kalan bazı ses ekipmanları, sunucular, bilgisayarlar, yazıcılar ve masa, dolap, kitap ve belge rafları gibi mobilyalar arşive geri taşındı. Bazı yüksek lisans öğrencilerinin de yardımıyla arşivin iç mekânları düzenlendi ve tüm malzemeler uygun yerlere yerleştirildi.

²² Akat, bugüne kadar Nural ile iş birliği içinde KARMA için gönüllü olarak çalışmaya devam etti.

sürdürülebilirlik özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Bu özellikler de dijital arşivleme yapan farklı kurumların görev yapılarını ve diğer kurumlarla olan ilişkilerini sürekli değiştirmektedir. Neil Beagrie dijital alandaki bu değişimleri şöyle sıralıyor: değişen dağıtım kalıpları, değişen zaman koruma, fikri mülkiyet hakları ve arşivleme haklarındaki değişiklikler, globalizasyon, bilgi patlaması, yayınlar ve kayıtlar, kültürel kayıt ve özel koleksiyoncunun rolü (2003, s. 3-4).

Amerikan Kütüphane Derneği ise dijital korumayı üç şekilde tanımlar: kısa, orta ve uzun. ‘Uzun’ tanım bize tüm süreçlerin bir kombinasyonunu sunmaktadır:

Dijital koruma, medya arızası ve teknolojik değişimin zorluklarına bakılmaksızın, doğrulanmış içeriğin zaman içinde doğru bir şekilde oluşturulmasını sağlamak için politikaları, stratejileri ve eylemleri birleştirir. Dijital koruma hem doğuştan dijital hem de yeniden biçimlendirilmiş içerik için geçerlidir. Dijital koruma politikaları bir kurumun dijital içeriği gelecekte kullanılmak üzere koruma taahhüdünü belgeler; korunacak dosya formatlarını ve sağlanacak koruma düzeyini belirler; ve dijital bilginin sorumlu bir şekilde yönetilmesine yönelik standartlara ve en iyi uygulamalara uyulmasını sağlar. Dijital koruma stratejileri ve eylemleri içeriğin oluşturulması, bütünlüğü ve bakımını ele alır. (American Library Association, 2007)

Tüm bu görüşler göz önünde bulundurulduğunda, dijital korumanın aslında dijitalleştirme sürecinin hem öncesindeki hem de sonrasındaki organizasyonel adımları ifade ettiği söylenebilir. Bu nedenle dijital koruma sürecinin iyi işlemesi için arşiv standartlarının geliştirilmesi ve birlikte çalışabilir arşiv sistemlerinin kurulması çok önemlidir. Bu noktada tasarlanan arşivin ihtiyaçlarına göre açık, kapalı ya da karma modellerin uygulanması ve arşivin çalışma sisteminin şekillendirilmesi gerekecektir. Günümüzde dijital müzik arşivlerinin planlama ve uygulama yöntemleri, kalite yönetimi, güncel çalışmaları takip etme gibi sistematik adımlara ihtiyaç duyduğu aşikârdır. Ancak müzik arşivleri, koleksiyon ve teknik altyapı oluştururken başta ekonomik ve yönetsel sorunlar olmak üzere çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Öte yandan, organizasyonel süreç sadece koruma ile sınırlı kalmayıp, dijital materyallerin sergilenmesi ve paylaşılması gibi etik, telif hakkı vb. konuları da içeren durumlarla genişlemekte ve hak çatışmaları yaratabilecek yeni boyutlar kazanmaktadır.²³

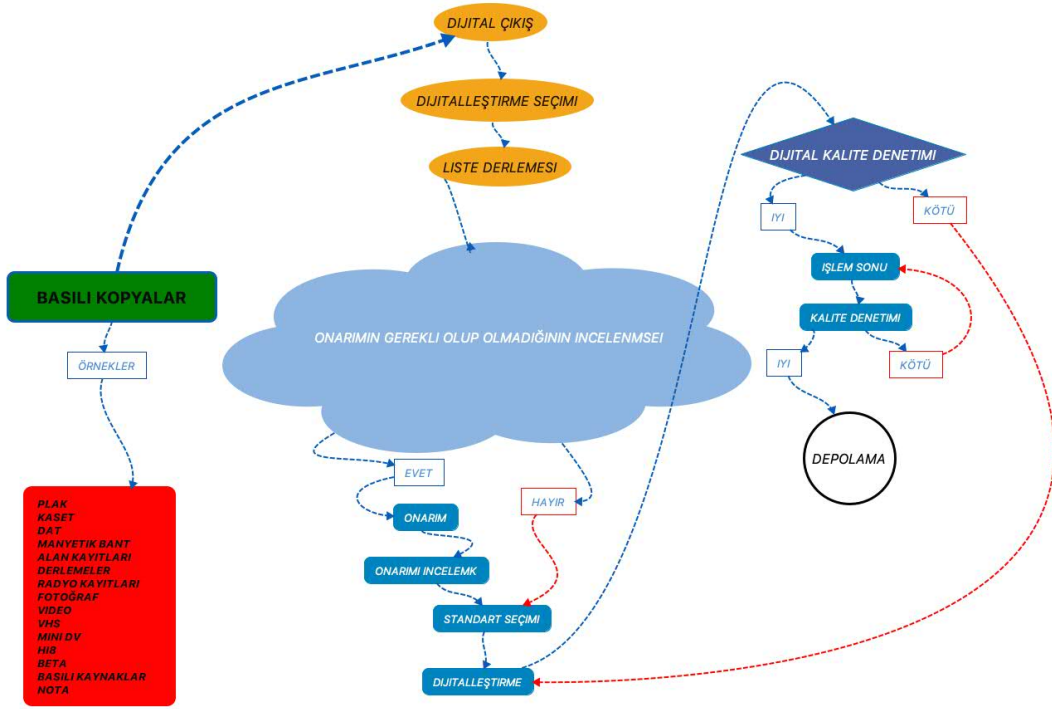
KARMA'nın dijital uygulama adımlarını ve çalışma prosedürlerini yeniden şekillendirirken Ya-Ping Wang ve Mei-Chih Chen (2010) tarafından Tayvan e-Öğrenme ve Dijital Arşivler Programı ve Tayvan Dijital Arşivleri Genişletme Projesi kapsamında hazırlanan dijitalleştirme prosedürleri kılavuzundan geniş ölçüde yararlandık.

Bu doğrultuda KARMA, Wang ve Chen'in uyguladığı ve ön işlemler, dijitalleştirme işlemleri, veri koruma ve katma değerli uygulamalar olmak üzere dört ana adımdan oluşan modeli referans almıştır (2010, s. 43). Daha sonra bu modeli görsel-işitsel alanda doğuştan dijital nesnelere ve doğuştan dijital olmayan nesnelere için ayrı başvuru formlarına dönüştürdük (Şekil 2).

Öte yandan KARMA için hazırlanan çalışma prosedürlerinin bir an önce uygun yazılımlarla desteklenmesi gerekiyordu. Ancak planlanan uygulama adımlarına uyumlu bir arşiv yazılımı satın alıp modifikasyonları ile zaman kaybetmek yerine, inisiyatif alıp doğrudan KARMA'ya özel bir metadate yazılımı geliştirmenin daha uygun olacağına karar verdik. Buna göre 2020 yılının son çeyreğinde Akat tarafından hazırlanan metadate ağacı²⁴ üzerinden Nural tarafından geliştirilen içerik, Trabzon Üniversitesi'nin yeni oluşturulan Bilgi İşlem birimine sunuldu ve süreç başlatıldı. Buna istinaden KARMA metadate yazılımı 2021 yılında Trabzon Üniversitesi Dijital Dönüşüm ve Yazılım Ofisi tarafından tüm bileşenleri ile yeni bir yazılım olarak oluşturulmuş oldu.

²³ IASA (International Association of Sound and Audiovisual Archives) düzenli olarak gerçekleştirdiği sempozyumlar ve yayınlarla bu alana önemli katkılarda bulunmuştur. Bunlardan ikisi, daha çok dijital korumanın etik ve stratejik yönlerini anlatan "IASA-TC 03" ve dijital ses nesnelere korunmasına ilişkin bir uygulama el kitabı olan "IASA-TC 04"tir.

²⁴ Metadate ağacı KARMA'nın epistemolojik arka planı temel alınarak hazırlanmış, üst ve alt başlıklar Dublin Core, Marc ve Kongre Kütüphanesi gibi kataloglama sistemleri referans alınarak oluşturulmuştur.

Şekil 2. KARMA'da Nesne Dijitalleştirme Akış Şemasının Bir Parçası.

KARMA metadata arşiv yazılımı Türkçe ve İngilizce olarak hizmet vermek üzere hazırlanmıştır. Yeni bir yazılım olması nedeniyle test aşaması veri girişi ile eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Bugüne kadar yaklaşık 1500 veri girişi yapılmış ve tespit edilen birçok hata düzeltilmiş olup, halen tespit edilen hatalar için çözüm bulma çalışmaları devam etmektedir. Bir nesnenin farklı versiyonlarına bir katalog kaydı üzerinden erişilebilmesi, her verinin kendi etiketi üzerinden detaylı bilgi sayfasına gidebilmesi, bir dijital verinin aynı versiyonlarını tespit ederek sistemdeki gereksiz veri yükünü azaltma seçeneği sunması, verilerin birden fazla kişi tarafından eş zamanlı olarak oluşturulmasına veya güncellenmesine olanak sağlaması ve geliştirilmeye açık bir zemine sahip olması yazılımın önemli avantajlarıdır.²⁵

KARMA metadata yazılımı, sadece arşivin kaybolan dijital özelliklerinin geri kazanılması için bir çözüm bulmayı değil, aynı zamanda eksikliklerini gidererek müzik arşivciliği alanına da önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ve bunu müzik arşivleri için federe bir arama sistemine katılmaya veya böyle bir sistemin mimarisini tasarlamaya katkıda bulunabilecek bir adım olarak görüyoruz. Ayrıca KARMA, yeni uluslararası iş birliği faaliyetlerinde yer almak ve profesyonel ilişkiler geliştirmek de dahil olmak üzere diğer hedefleri üzerinde de çalışmaya devam etmektedir.

ICTM Güneydoğu Avrupa (SEE) Müzik ve Dans Çalışma Grubu'nun 7. Sempozyumunu 2020 yılında Trabzon'da düzenlemek, arşivi tanıtmak ve KARMA'yı Karadeniz müziğindeki yeni

²⁵ Metadata yazılımının ileride hem lokal hem de internet üzerinden kullanıcılara hizmet vermesi planlandığından Asp.net altyapısı kullanılmış ve veritabanı MS SQL ile hazırlanmıştır. Veri güvenliği raid 5 altyapısı kullanılarak oluşturulmuştur. Bu altyapı sistemdeki hard disklerden herhangi biri bozulsa bile veri kaybı olmadan sisteme yeni bir hard disk takılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca veri sızıntısını önlemek amacıyla yazılım üzerinde farklı kullanıcı yetkilendirmeleri oluşturulmuştur. Yazılım, web arayüzünde Ana Sayfa, Kayıt Ol, Giriş, Hakkımızda, İletişim, Bağlantılar, Randevu Formu, Ziyaret ve Çalışma Saatleri gibi temel sekmelerin yanı sıra basit ve gelişmiş arama seçeneklerine sahiptir.

perspektiflere odaklanmanın temeli olarak tanıtmak için açıkçası çok çaba gösterdik. Covid-19 pandemisi nedeniyle süreç planlandığı gibi işlememiş ve sempozyum 2021 yılında online olarak gerçekleştirilmiş olsa da bu sempozyum sonrasında ICTM Güneydoğu Avrupa Çalışma Grubu çatısı altında “Karadeniz Kültür Havzasında Müzik ve Dans” başlıklı bir alt çalışma grubu oluşturuldu. KARMA'nın arşiv koleksiyonlarının gelecekte bu alt çalışma grubunun odaklanmış çalışmalarına paralel olarak büyümesini bekliyoruz.

Sonuc

Bu makalede KARMA'nın kuruluşundan bu yana geçirdiği süreçler çeşitli açılardan ele alınmıştır. Arşivin fiziki koşulları, teknik donanımı, çalışanları ve dijital altyapısı büyük değişimler geçirmiş olsa da epistemolojik arka planı ve bu çerçevede yürütülen çalışmalar ve oluşturulan koleksiyonlar arşivi her zaman canlı ve güncel tutmuştur. KARMA, görsel-işitsel kayıtları, ilgili belgeleri ve bu deniz-çevresi kültürünün müziğine dair bize bir şeyler söyleyebilecek her türlü eski ve yeni kaynağı bir araya getirerek Karadeniz'in geçmiş ve günümüz müziğine dair yeni bağlantıları ortaya çıkarma fırsatı sunmaktadır. Coğrafyanın büyüklüğü düşünüldüğünde KARMA'nın henüz yolun başında olduğu söylenebilir. KARMA'nın koleksiyonları, elde edildikleri döneme ilişkin bazı fikirler verirken, bugün aynı bölgede unutulmuş ya da kullanılmayan ezgiler de bölgenin etnomüzikolojik geçmişine tanıklık etmektedir. Ayrıca, ilgili bölgelerin geçmişinde toplulukların kültürel dönüşüm süreçlerine ilişkin analizler yapılmasına da olanak tanımaktadır. Özetle, Karadeniz kültür havzasında daha önce yapılan çalışmaların ve ilgili görsel-işitsel malzemelerin jeopolitik, sosyal ve ekonomik gibi çeşitli nedenlerle oldukça dağınık olması nedeniyle arşiv bugün önemli bir misyonu yerine getirmeye çalışmaktadır.

Referanslar

Akat, A. (2012). Doğu Karadeniz Bölgesi ile Kırım Arasındaki Sosyal ve Kültürel Etkileşimler, KTU 1. Uluslararası Müzik Çalışmaları Sempozyumu kapsamında. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı.

Akat, A. (2015). An Overview of the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in Berlin Phonogramm-Archiv. Khatuna Managadze (Ed.), *The Issues of Performance Folk and Church Music* içinde. Batumi: Batumi Art State University.

Akat, A. (2015). Müzik Arşivciliği. Yayınlanmamış ders notları. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Akat, A. (2020). Karadeniz Havzasında Müzik Çalışmaları ve Kültürel İşbirliği Potansiyeli. Mehmet Hacısalıhoğlu (Ed.), *Black Sea as a Space of Regional and International Cooperation* içinde. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi.

Akat, A. (2021). Re-Thinking Black Sea Music: Micro and Macro Perspectives. L. Mellish, N. Green & B. Oğul (Ed.) *Music and dance in Southeastern Europe: place, space, and resistance* içinde. Proceedings of the Seventh Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe [çevrimiçi]. Trabzon: Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuvarı.

ALA-American Library Association. (2007). Definitions of Digital Preservation, the Preservation and Reformatting Section, Working Group on Defining Digital Preservation tarafından hazırlandı. *ALA Annual Conference*. Washington, D.C. Online sunum: Haziran 24, 2007. [erişim tarihi: 25.10.2022] <https://www.ala.org/alcts/resources/preserv/defdigpres0408>.

- Aydın, M. (2020). Uluslararası Siyasette Bir Rekabet ve İşbirliği Sahası Olarak Karadeniz. Mehmet Hacısalıhoğlu (Ed.) *Black Sea as a Space of Regional and International Cooperation* içinde. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi.
- Beagrie, N. (2003). *National Digital Preservation Initiatives: An Overview of Developments in Australia, France, the Netherlands, and the United Kingdom and of Related International Activity*. Washington: Council on Library and Information Resources and Library of Congress.
- Braund D., Hall E., Wyles R. (Ed.) (2019). *Ancient Theatre and Performance Culture around the Black Sea*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deleuze, G., Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus*. Brian Massumi (Çev.) Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gazimihal, M. R. (1929). *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Latour, B. (2002). Gabriel Tarde and the End of the Social. Patrick Joyce (Ed.) *The Social in Question. New Bearings in History and the Social Sciences* içinde. London: Routledge.
- McGregor, C. (2000). *Pop Kültür Oluyor*. Metin Solmaz (Çev.), İstanbul: Çiviyazıları.
- Parikka, J. (2012). *What is Media Archeology?*. Cambridge: Polity Press.
- Porter, M. E. (1980). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press.
- Said, E. W. (2004). *Kültür ve Emperyalizm*. Necmiye Alpay (çev.), İstanbul: Hil Yayın.
- Samson, J. (2021). *Black Sea Sketches: Music, Place, and People*. Oxford: Routledge.
- Saygun, A. (1937). *Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü, Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malumat*. İstanbul: Nümune Matbaası.
- Ya-Ping, W., Mei-Chih, C. (2010). *Digitization Procedures Guideline: Integrated Operation Procedures. Taiwan e-Learning and Digital Archives Program Taiwan Digital Archives Expansion Project*. Evergreen International Corporation.